

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ВІСНИК

Збірник наукових праць

ВИПУСК

5

Засновано в 2011 р.
Виходить один раз на два роки

КИЇВ • 2019

Термінологічний вісник: Збірник наукових праць / Відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2019. Вип. 5. 408 с.

До збірника увійшли статті термінологів України, Білорусі, Польщі за такими підрозділами термінознавства: теорія та історія термінознавства, слов'янське термінознавство; термінологія лінгвістики та суміжних наук; термінологія суспільних та економічних наук; термінологія природничих наук; термінологія промислового та сільськогосподарського виробництва; теорія термінографії і практика укладання галузевих словників. Не залишилися поза увагою й проблеми функціонування терміна в тексті. Статті спрямовані на вироблення настанов і рекомендацій щодо уніфікування термінів у словниках та фаховому спілкуванні. Для мовознавців, фахівців різних галузей знань, аспірантів, докторантів, викладачів, студентів закладів вищої освіти.

Terminologichnyi Visnyk: Collected papers / L. V. Turovska (managing editor). Kyiv: IUM НАНУ, 2019. Vol. 5. 408 p.

The volume contains the papers of the Ukrainian, Belarusian and Polish terminologists grouped by the sub-chapters: theory and history of terminology, Slavic terminology, terminology of linguistics and related sciences, terminology of social and economic sciences, terminology of natural sciences, terminology of industrial and agricultural production, theory of terminography and practice of branch dictionaries compiling. Great attention is paid to the problems of term functioning in a text. The papers are aimed at developing guidelines on the unification of terms in the dictionaries and professional communication. Recommended for linguists, professionals in various fields, postgraduates, doctoral students, lecturers, students of higher educational institutions.

Редакційна колегія

Відповідальний редактор:

кандидат філологічних наук *Л. В. ТУРОВСЬКА*

Відповідальний секретар:

кандидат філологічних наук *Л. А. ХАЛІНОВСЬКА*

доктор філологічних наук, професор *П. Ю. Гриценко* (голова редколегії); академік, віце-президент НАН України, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАН України *А. Г. Загородній*; доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України *С. Я. Срмоленко*; доктор філологічних наук, професор *К. Г. Городенська*; доктор філологічних наук, професор *Є. А. Карпіловська*; кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник *Н. Г. Горголюк*; доктор філологічних наук, професор *І. М. Кочан*; доктор філологічних наук, професор *С. О. Соколова*; доктор технічних наук, професор *Б. С. Рицар*; кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник *І. А. Казимирова*; кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник *Н. О. Яценко*; кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник *О. І. Васецька*; кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник *О. О. Коляденко*; кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник *Ю. А. Чернобров*.

Рецензенти:

доктор філологічних наук, професор *В. М. Брицин*,

доктор філологічних наук, професор *С. П. Бибик*

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 11.04.2013 р.

(серія КВ № 19881-9681 ПР), видане Міністерством юстиції України

Внесено до Переліку наукових фахових видань України як друковане періодичне видання, у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук (витяг з наказу Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 №1279)

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту української мови НАНУ (Протокол № 3 від 23 квітня 2019 р.)

Адреса редакції: 01001, Київ, 1, вул. М. Грушевського, 4.

т. 279-18-85, факс 279-56-19

e-mail: terminology.conf@gmail.com

© Інститут української мови НАН України, 2019

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ГРАМАТИЧНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКИХ ВІДДІЄСЛІВНИХ ІМЕННИКІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ДІЇ НА ФОНІ ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

У статті проаналізовано граматичні, семантичні та функціональні особливості віддієслівних іменників зі значенням дії в українській мові на фоні інших слов'янських мов. Дослідження виконано на матеріалі суцільної вибірки зі словників, корпусних даних та лінгвістичного опитування. Підтверджено тенденцію до функціонально-семантичної видової диференціації цієї категорії слів.

Ключові слова: віддієслівний іменник зі значенням дії, девербатив, транспозиція, граматичний статус, дієслівні категорії, видова диференціація.

Одним з актуальних питань українського термінознавства є функціонально-семантичні можливості термінів-іменників дієслівного походження, які системно використовують для позначення процесових понять (на зразок *розшиарування*, *випромінювання* тощо). Конструкції з віддієслівними іменниками є одним із найбільш зручних засобів компресії, вони сприяють інтелектуалізації мови [18], а також збільшують обсяг інформації в одиниці тексту (підвищують інформаційну щільність тексту), що є надзвичайно цінним для наукового тексту.

Оскільки термінологічна система ґрунтується на системі загальномовній, вважаємо за доцільне максимально об'єктивно з'ясувати семантичні, граматичні, функціональні властивості українського віддієслівного іменника зі значенням дії порівняно з цією категорією слів в інших слов'янських мовах. Це, на нашу думку, дозволить уникнути штучного наближення вказаної підсистеми до тих чи тих стандартів, не властивих українській мові. Мета статті полягає у з'ясуванні функціонально-семантичної та граматичної специфіки українських імен дії за допомогою суцільного формально-семантичного аналізу словникових та корпусних даних із залученням результатів лінгвістичного опитування носіїв української мови.

Віддієслівний іменник дії має давнє походження. Утворення цих слів у слов'янських мовах має спільну основу: відповідні суфікси через праслов'янську мову сходять до суфіксальних елементів індоєвропейської мови (*-o, *bha, *-ta) [8, с. 57]. Найбільш продуктивна дериваційна модель праслов'янського походження «дієслівна основа + -ij(e)» є в усіх слов'янських мовах та діалектах. У результаті повторного розкладання основ з цієї моделі з'явилися суфікси -anij, -enij, -tij, що по-різному реалізувались у сучасних слов'янських мовах: укр. *дослідження*, *досліджування*; пол. *badanie* 'досліджування', *zbadanie* 'дослідження'; чес. *zvyšení* 'збільшення', *zvyšování* 'збільшування'; рос. *исследование*, *развитие*; біл. *маўчанне* 'мовчання', *жыццё* 'життя'; болг. *гледане* 'спостереження'; мак. *oranje* 'оранка' тощо.

Гібридний характер віддієслівних іменників викликає кілька питань щодо їх категоріальних властивостей: це форма дієслівна чи іменникова; які дієслівні категорії зберігаються в процесі деривації, а які втрачаються; як саме зменшення дієслівності впливає на функціональні властивості таких утворень?

Незважаючи на значну подібність слов'янських граматичних систем та спільність їх історичного розвитку, відповіді на ці запитання для кожної конкретної мови не однакові. У різних слов'янських мовах віддієслівний іменник розташований на різній відстані від дієслова, тобто може бути «більше іменником» або «більше дієсловом» (що визначається ступенем нейтралізації і конденсації дієслівних семантичних компонентів), мати різний граматичний статус, а також бути більш або менш регулярним. Наприклад, за нашими підрахунками, польський віддієслівний іменник утворюється (майже) від кожного дієслова і зберігає категорії виду та зворотності, український – від кожного 4-го дієслова і зберігає більшість видових показників, російський – лише від кожного 6-го дієслова і втрачає видові форми та зворотність, пор.: рос.: *повторение*; укр.: *повторення* / *повторювання*; пол.: *powtórzenie* / *powtórzenie się* / *powtarzanie* / *powtarzanie się*.

Граматичний статус імен дії у системах сучасних слов'янських мов різний. Так, у західнослов'янських мовах ці іменники поділяють на два типи: категоріальний *substantivum verbale* (з суфіксами *-nie* (*-ni*) / *-tie* (*-cie*, *-ti*) (напр., чес. *honěníe* 'полювання') і некатегоріальний *substantivum deverbale* з будь-яким транспозиційним суфіксом, крім вищезазначених (напр., чес. *honěníá*, *hon*, *honba*, *honítba*, *hoňka* / *honka*, *honička*, *honěnice*). Іменники першого типу настільки близькі до дієслова, наскільки це можливо, мають високий ступінь семантичної передбачуваності. У деяких дослідженнях ці утворення (разом із дієприкметниками, інфінітивами тощо) називають нефінітними формами дієслів [17; 19]. У багатьох словниках їх наводять безпосередньо у статтях відповідних дієслів (як дієслівні нефінітні форми), регулярно й майже повністю успадковують дієслівну семантику й лише в окремих випадках розвивають вторинні значення.

У південнослов'янських мовах також виділяють два типи (зокрема, у сербській *glagolske imenice* і *deverbative imenice* [15; 16]), однак регулярний тип з *-nje* / *-ne* утворюється лише від дієслів недоконаного виду. Є наукові розвідки, в яких ці регулярні віддієслівні утворення трактують як дієслівні форми [14, с. 14] або герундій (*gerund*) [20]. До другого типу належать некатегоріальні іменники від дієслів доконаного виду. Вони втрачають семантичний зв'язок із дієсловом, набувають вторинних предметних значень і є, без сумніву, повноцінними іменниками.

У східнослов'янських мовах немає поділу на категоріальні й некатегоріальні типи: усі подібні утворення розглядають як віддієслівні іменники, що є результатом словотворчого (не формотворчого!) процесу, хоча різні лексеми зберігають дієслівну семантику в різному обсязі. Недостатня регулярність і недостатня передбачуваність семантики не дає підстав класифікувати такі похідні як регулярні віддієслівні форми. Але українська мова помітно вирізняється від російської і білоруської – віддієслівний іменник у ній має більше дієслівних ознак. Розглянемо це докладніше.

У результаті транспозиції українського дієслова в іменник ця форма отримує граматичні категорії роду та відмінка, а також редуковану категорію числа. Дієслівні категорії часу, способу, особи та стану український віддієслівний іменник практично втрачає (цікаві спостереження про це див. у О. Синявського [11, с. 76 – 77] та А. Кримського [9, с. 7]). Перехідність / неперехідність частково зберігається та модифікується: іменники, утворені від перехідних дієслів, керують залежним іменником у родовому відмінку (*перекладати текст* (Зн. відм.) → *перекладання тексту* (Род. відм.)), у разі творення від неперехідного дієслова відмінок залежного іменника залишається незмінним (*мандрувати країною* (Зн. відм.) → *мандрування країною* (Зн. відм.)). Виявлено окремі рефлeksi семантичної ознаки каузативності / некаузативності: *побільшати* → *побільшання*; *побільшити* → *побільшення*; *відростати* → *відростання*; *відрощувати* → *відрощування*; *спустіти* → *спустіння*; *спустошити* → *спустошення*, – і ще кілька десятків подібних випадків. Формальні показники зворотності дієслів у результаті транспозиції повністю зникають: постфікс *-ся* в українських девербативах (на відміну, наприклад, від чеських та польських) втрачено: «*Навчання* – дія за значенням *навчати* і *навчатися*» (СУМ, т. 5, с. 43).

Найбільше запитань і наукових суперечок викликає категорія виду, оскільки в українській мові в багатьох випадках іменники зі значенням дії утворюють обидва члени видової пари: *наповнювати* (недоконаний вид) → *наповнювання*, *наповнити* (доконаний вид) → *наповнення*. Особливу увагу на такі двійки віддієслівних іменників звертають укладачі сучасних державних термінологічних стандартів [6; 7], де, зокрема, вказано, що назву дії «потрібно завжди позначати тільки віддієслівним іменником, утвореним від дієслова недоконаного виду, <...> не можна в таких випадках вживати іменники, що позначають подію (доконаний процес)» [6, с. 16]. Натомість про те, що це правило не є наразі загальноприйнятою нормою і вимагає зусиль для його впровадження (з чим цілком погоджуємося), свідчить така вказівка: «з кожним іменником <...> необхідно подати дієслово доконаного і недоконаного видів, від яких утворені ці іменники, щоб <...> допомогти краще сприймати і розуміти іменники» [там само].

Про необхідність послідовно семантично й функціонально розрізняти терміни-іменники зі значенням дії, утворені від дієслів доконаного і недоконаного виду, зокрема в термінологічному використанні, пише у багатьох своїх працях М.Д. Гінзбург [2; 3]. К.Г. Городенська наголошує на тому, що розмежування віддієслівних іменників зі значенням процесу та зі значенням завершеної дії, відповідно до виду твірного дієслова, становило раніше прескриптивну норму української мови, і ця норма зараз повертається у чинних правилах розроблення термінологічних стандартів [4, с. 19]. Цілком погоджуючись із цим твердженням, зауважимо, що в такому разі – якщо це дійсно граматичний стандарт – це правило необхідно відображати в граматиках. Але в сучасних академічних та зіставних граматиках ми знаходимо як мінімум три підходи до цього питання, й одностайності в них немає: 1) видова опозиція у дериватів не зберігається [12, с. 349]; 2) віддієслівний іменник зі значенням дії зберігає «в дещо модифікованому вигляді категорію виду» [1, с. 116; 5, с. 252]; 3) дієслівна категорія виду транспонується «в усі похідні віддієслівні різновиди частин мови – віддієслівний іменник...» [5, с. 148].

Якщо звернутися до словників, то картина стає ще більш заплутаною. В академічному 11-томному словнику української мови (СУМ) віддієслівним іменникам дії подано окремі чіткі тлумачення: «ЗМІНЕННЯ. Дія за знач. змінити 1-3; ЗМІНЮВАННЯ. Дія за знач. змінювати. ЗМІНА. Перехід, перетворення чого-небудь у щось якісно інше < ... >» (СУМ, т. 3: с. 622). Водночас, тлумачний словник української мови (НТСУМ), укладений на основі (СУМ), взагалі, за окремими винятками, не містить відповідних іменників зі значенням дії на *-ння*. Наприклад, в ньому немає слів *змінювання*, *змінення* та под., але є слово *зміна*, яке в першому значенні має таке тлумачення: «1. Змінювання, перехід, перетворення чогось у щось якісно інше ...» (НТСУМ, т. 1, с. 768). Судячи з першого слова тлумачення, значення слова *зміна* має бути перш за все процесуальним, що суперечить мовній практиці, оскільки цей девербатив вживають, у першу чергу, в результативному або опредметненому значенні. Відсутність же тлумачень слів *змінювання*, *змінення* (і подібних до них) можна пояснити двома причинами: або автори словника вважають їх не окремими лексемами, а тільки формами дієслова (наслідуючи польську лексикографічну практику), і тоді іменник зі значенням дії отримує парадигматичний статус, – або ці лексеми позиціонують як незатребувані в сучасній мові. Останнє, однак, легко спростувати зверненням до корпусів української мови: КТУМ: *змінювання* – 22 входження (дата звернення 15.02.2019), *змінення* – 20 входжень (дата звернення 15.02.2019); ГРАК: *змінювання* – 73 входження (простий пошук, v.4, дата звернення 15.02.2019), *змінення* – 85 входжень (простий пошук, v.4, дата звернення 15.02.2019).

Отже, словники української мови не завжди послідовно відображають важливі компоненти значень віддієслівних іменників, а іноді не відображають їх зовсім. У ситуації, коли ми не знаходимо несуперечливої відповіді у прескриптивних нормах, варто безпосередньо звернутися до мовного та мовленнєвого матеріалу.

Шляхом суцільної вибірки з СУМ ми отримали близько 7 800 віддієслівних іменників за значенням дії, з них на *-ння* / *-ття* ~6600, на *-к(а)* ~350, з нульовим суфіксом ~260, з іншими суфіксами ~500. Було виявлено близько 3000 «видових» пар типу *твердіння* – *затвердіння*; *здавлювання* – *здавлення*, з них більша частина (~2530) – це суфіксальні пари (*повторювання* – *повторення*). Також є незначна кількість двочленних і тричленних рядів із різними транспозиційними суфіксами типу *викачування* – *викачка* (~204), *завалювання* – *завал* (~312) або *розкурювання* – *розкурка* – *розкур* (~150). У них іменники на *-енн(я)* корелюють з дієсловом недоконаного виду, а іменники з *-к(а)* або з $\emptyset$ характеризуються непослідовно. Близько 3700 іменників не мають спільнокореневих утворень, серед них значно більше утворено від дієслів недоконаного виду (~2900) і майже у 10 разів менше (~300) – від дієслів доконаного виду. Важливо, що 98% (!) українських віддієслівних іменників співвідносяться тільки з дієсловом певного виду (в російській мові таких набагато менше – 58%). Вважаємо, що таким чином українська мова «уникає» видової універсальності імен дії.

Деякі іменники (напр., *випромінювання*) викликали у нас сумніви щодо відсутності у них корелятивних за видом іменників-«партнерів», і ми перевірили їх на наявність у сучасних корпусах. Виявилось, що сумніви були не марними:

здавлення (в СУМ немає, 41 входження у ГРАК, дата звернення 14.02.2019) – здавлювання (в СУМ є, 37 входжень у ГРАК, дата звернення 14.02.2019); налаштування (в СУМ немає, 470 входжень у ГРАК, дата звернення 14.02.2019) – налаштування (в СУМ є, 6 входжень у ГРАК, дата звернення 14.02.2019). Як бачимо, ці парні форми реально функціонують у мовленні.

Отже, якщо навіть виходити лише зі словникових даних, 37,5% віддієслівних іменників зі значенням дії в українській мові надають можливість розрізнити видові значення («видові пари»). Варто врахувати, що, за даними лексикографічного дослідження Н.М. Сухариної, дієслів, що мають видову пару, в СУМ – 53,4% [13]. Відповідно кількість парних за видом дієслів та парних «за видом» іменників зі значенням дії загалом можна порівняти (якщо врахувати відсутні в СУМ, але реально наявні в узусі одиниці, то цей відсоток буде ще вище). Цей факт, а також те, що абсолютна більшість (98%) українських віддієслівних іменників чітко співвідноситься з дієсловом певного виду, надає їм особливих формально-семантичних можливостей для вираження дієслівної видової семантики.

Для верифікації результатів ми провели лінгвістичне опитування носіїв української мови – студентів Черкаського державного технологічного університету (м. Черкаси) (детальний опис див.: [10, с. 239 – 245]). Зокрема, респондентам було запропоновано скласти речення з іменниками на зразок *читання – прочитання та нав'язання – нав'язування*, – нас цікавило, чи розрізняють носії мови видові відтінки віддієслівних імен. У результаті в кожному випадку більшість респондентів обрала девербатив, «правильний» за видовою семантикою: *А той уже був зайнятий ряттуванням капітана та його команди і не мав багато часу на розмови – 52 відповіді (з 55); Марко попросив командира, щоб «Розвідувач риби» полетів на маяк і дав звістку батькові про врятування сина – 53 відповіді; Працюючи в полі, Аліпій мав таке ж задоволення, як і від читання книжок – 51 відповідь; Після прочитання герої продовжували жити й діяти у Лесиковій фантазії – 41 відповідь; Йому здавалось, що все йде дуже помалу, що будівництву кінця не буде – 36 відповідей; Особливості побудування цитаделі були такими, що не дозволяли проводити приступи на неї з трьох сторін – 31 відповідь.*

Разом із тим з'ясувалося, що далеко не всі студенти змогли пояснити різницю в значеннях між *охолодження* (від *охолодити*) й *охолоджування* (від *охолоджувати*): лише два учасники повідомили, що *охолодження* називає дію завершену, а *охолоджування* – незавершену, ще семеро зазначили, що *охолоджування* – це процес, решта не змогли відповісти на це запитання. Припускаємо, що іменники такого типу частково втрачають семантичну корелятивність, а у мовленні реально використовується лише один іменник із пари.

Для діагностики сприйняття семантики транспозиційних суфіксів ми запропонували респондентам 22 віддієслівні іменники з суфіксами *-нн(я)*, *-к(а)*, *Ø*. Їх потрібно було позначити як «результативні» або «тривалі», «процесуальні». Іменники з суфіксом *-к(а)* отримали збалансований розподіл: 51% «процес» – 49% «результат». В іменах дії з нульовим суфіксом респонденти переважно побачили результативну семантику: 24% «процес» – 76% «результат», а в іменах на *-нн(я)*, навпаки, процесуальність і тривалість: сумарно 78% «процес» – 22% «результат».

Результати анкетування уточнили висновки, отримані на основі аналізу словників. Носії мови сприймають семантичні відмінності між членами іменних пар типу *рятування – врятування* й послідовно розрізняють їх у мовленні. Функціональні відмінності між іменниками типу *нав'язання – нав'язування* виражені менш чітко. Транспозиційні суфікси *-нн(я)* та $\emptyset$ є додатковими маркерами дієслівної видової семантики імен дії: *-нн(я)* → процесуальність, тривалість, $\emptyset$ → результативність, завершеність. Суфікс *-к(а)* є нейтральним щодо вираження дієслівних значень, він «опредмечує» значення дії.

Отже, віддієслівний іменник зі значенням дії в українській мові не належить до дієслівних форм; його виділяють як особливий розряд іменників. Він значною мірою успадковує дієслівну видову семантику (особливо це стосується тих іменників, які зберегли формальні маркери виду – перфективні префікси або імперфективні суфікси) та демонструє помітну тенденцію до видової диференціації в узусі. Співвідношення іменникової та дієслівної семантики в цих гібридних утвореннях є унікальною рисою граматичної системи української мови на фоні інших слов'янських мов.

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови / За ред. Вихованця І.Р. Київ: «Пульсари», 2004. 398 с.
2. Гінзбург М.Д. Особливості української мови, на які треба зважати, укладаючи термінологічні словники. *Слово и словарь. Vocabulum et vocabularium*: Сб. науч. трудов по лексикографии / под ред. В.В. Дубичинского и Т. Ройтера. Вып. 12. Харьков: Видавництво «Підручник НТУ «ХП», 2011. С. 159 – 163.
3. Гінзбург М.Д. Мовознавче підґрунтя теорії подавання процесових понять в українській фаховій мові. *Українська наукова термінологія*: Зб. матеріалів науково-практичної конференції «Українська наукова термінологія. Природничі науки». Київ: Наук. думка, 2012. № 4. С. 29 – 39.
4. Городенська К.Г. Граматичний стандарт української літературної мови і сучасна практика. *Граматичні студії*: Зб. наук. праць. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. Вип. 3. С. 17 – 21.
5. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Загнітко, С.О. Соколова; за ред. К.Г. Городенської. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
6. ДСТУ 3966–2000 Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. Введ. 2000-10-05. Київ: Держстандарт України, 2000. 17 с.
7. ДСТУ 1.5 : 2003 Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів. Введ. 2003-07-01. Київ: Держстандарт України, 2003. 56 с.
8. Историческая типология славянских языков. Фонетика, словообразование, лексика и фразеология / АН УССР, Ин-т языковедения им. А.А. Потебни; ред. А. С. Мельничук. Киев: Наук. думка, 1986. 286 с.
9. Крымский А. О малорусских отглагольных существительных на енно и інне. *Окремий відбиток з «Юбилейного сб. в честь В.Ф. Миллера»*. Москва, 1900. С. 298 – 304.
10. Пчелінцева О.Е. От глагола к имени: аспектуальность в русских, украинских и польских именах действия. Санкт-Петербург: Наука, 2016. 368 с.
11. Синявський О. Порадник української мови. Берлін; Нью-Йорк: Україно-американське вид. т-во «Космос», 1922. 150 с.
12. Сопоставительная грамматика русского и украинского языков / Отв. ред. Н.Г. Озерова. Київ: Наук. думка, 2003. 536 с.

13. Сухарина Н.М. Граматична та лексична семантика українського дієслова в лексикографічній системі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 19 с.
14. Gradinarova A. Semantics of Russian and Bulgarian Deverbal Nouns. Sofia, Eurasia Academic Publishers, 1999. 142 p.
15. Klajn I. Gramatički i leksikografski satus glagolskih imenica od nesvršenih glagola. *Naučni stanok slavista u Vukove dane*, 1998. 27/2, S. 149 – 158.
16. Marić B. Sintaksička derivacija u svremenom ruskom knievnom jeziku u poređenju sa srpskim. Unpublished PhD dissertation. University of Beograd. Beograd, 2010.
17. Petr J. Mluvnice češtiny II. Praha: Academia, 1986. 566 s.
18. Pometkova J. Inteljektualizacija na ezyka čerez nominalizirani konstrukcii. *Naučni trudove na Rusenskiya universitet „A. Kánčev“*. 2002. 39/2.2. S. 26 – 29.
19. Saloni Z. Czasownik polski (odmiana, słownik). Wyd. III, zmienione. Warszawa: Wiedza powszechna, 2007. 260 s.
20. Šipka D. O statusu glagolske imenice. *Zbornik MS za filologiju i lingvistiku*, 2000. XLIII, S. 641 – 645.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ГРАК – Корпус «ГРАК» (General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian) URL: <http://uacorpus.org/>

КТУМ – Корпус текстів української мови / Лабораторія комп'ютерної лінгвістики Інституту філології КНУ ім. Т. Шевченка. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209>

НТСУМ – Новий тлумачний словник української мови: В 3 т. / Уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. Вид. 2-е, випр. Київ: Аконіт, 2008.

СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970 – 1980.

Olena Pchelintseva

FUNCTIONAL AND GRAMMATICAL PECULIARITIES OF UKRAINIAN VERBAL NOUNS WITH THE MEANING OF ACTION COMPARING TO OTHER SLAVIC LANGUAGES

The article analyzes the grammatical, semantic and functional features of verbal nouns with the meaning of action in the Ukrainian language on the background of other Slavic languages. Research methods: quantitative formally-semantic analysis of the corpus of Ukrainian nomina actionis, obtained by the continuous sampling method from the largest Ukrainian-language dictionary; a linguistic experiment with native speakers focused on finding out the perception of the aspectual properties of the nomina actionis.

In the South Slavic, Western Slavic and Eastern Slavic languages the verbal noun of the action is located at different distances from the verb, and has different grammatical status. The verbal noun with the meaning of action in the Ukrainian language isn't a verbal form. It is a special category of noun. To a large extent this category of words inherits the verbal aspectual semantics. Absolute majority of Ukrainian verbal nouns is strictly related to the verb of a certain aspect. Almost half of the Ukrainian nomina actionis keeps verbal aspectual pairs. Members of such pairs inherit the verbal aspectual characteristics. This especially refers to those nouns that have retained the formal markers of the aspect (perfective prefixes or imperfective suffixes)

The speakers of the Ukrainian language clearly differentiate the members of the prefixed pairs in the speech; less pronounced functional difference between the verbal nouns, which differ of an imperfect suffix. The aspectual peculiarity of the Ukrainian nomina actionis is partially affected by the transposition suffixes. The Ukrainian language avoids the aspectual universality of the nomina actionis, in the system of verbal nouns there is a tendency to

express different aspectual meanings using different forms. The ratio of nominal and verbal semantics in these hybrid formations is the unique feature of the Ukrainian grammatical system in comparison with other Slavic languages.

Key words: verbal noun with the meaning of action, deverbative, nomina actionis, transposition, grammatical status, verbal categories, aspectual differentiation.